

Відзначимо, що у цьому аспекті певний поступ таки спостерігається. Зокрема: а) краєзнавство вибороло права громадянства як проміжна (суміжна) дисципліна на стику декількох наук (географії, історії, літератури, етнографії) і міждисциплінарний напрям досліджень;

б) відбулася спеціалізація краєзнавчих студій. Сьогодні вже можна переконливо говорити принаймні про три вітки краєзнавства: історичне, географічне, літературнознавче;

в) найбільш розвинене сьогодні історичне краєзнавство, найменш розвинене літературознавче та етнографічне. Географічне є на їх стику;

г) для історичного краєзнавства характерний науковий дилетантизм. Більшість краєзнавчих нарисів не витримують жодної наукової критики;

г) найпоширеніші краєзнавчі нариси про поселення – міські, а останнім часом і сільські;

д) поступово з'являються друковані органи, які висвітлюють загальні і конкретні проблеми розвитку краєзнавства і мандрівництва. Серед них назвемо: “Краєзнавство”, “Краєзнавство. Географія. Туризм”, “Туризм Українських Карпат” та ін.

Сьогодні краєзнавча і мандрівничо-туристська наука згадує І. Франка добрим словом як одного із її зачинателів і фундаторів.

Література:

1. Петранівський В., Рутинський М. З історії галицького туристичного краєзнавства (друга половина XVIII ст. – 1945): розвиток мандрівництва // Історія української географії. – 2005. – Вип. 12.
2. УРЕ. – К., 1988. – Т. 2.
3. Франко І. Вандрівка руської молодіжі // Діло. – 1884. – 30 липня.
4. Франко І. Вандрівка руської молодіжі // Діло. – 1884. – 5 серпня.
5. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
6. Шаблій О. Академік Степан Рудницький – фундатор української географії. – Львів; Мюнхен, 1993.
7. Шнайдер А. Енциклопедія краєзнавства Галичини. – Львів, 1868–1874. – Т. 1–2, літери А–Б (польською мовою).

Віталій Скоморовський (Івано-Франківськ)

Внесок Івана Франка у розвиток українського краєзнавства кінця XIX – початку XX ст.

Наукова спадщина Івана Франка в галузі історії надзвичайно багата. Його перу належить велика кількість спеціальних історичних, літературних, мовознавчих та етнографічних праць. Це зумовило появу низки досліджень, присвячених його творчості. Інтерес до І. Франка виник ще за його життя: про нього багато писали

в пресі, тоді ж з'явилися окремі книги та перша бібліографія його творів. Ці дослідження й започаткували галузь українознавчих студій – франкознавство, яке сьогодні має численні здобутки.

Протягом ХХ ст. виходили у світ його твори, публікували спогади сучасників, виконували планові дослідження. Франкова спадщина як загалом, так і в галузі краєзнавства привертала увагу багатьох учених. Проте й до сьогодні немає цілісного ґрунтового дослідження, яке б повною мірою висвітлювало внесок І. Франка у розвиток українського краєзнавства. А тим часом дослідження місцевої історії, етнографії та фольклору займали одне з чільних місць в науковій діяльності вченого. За даними академіка М. Возняка, праці І. Франка з краєзнавчої тематики становлять не менше третини всієї його наукової спадщини. В. Іськів зазначив: “Великий Каменяр здійснив найбільший вплив на становлення і розвиток цієї науки в Галичині, заклавши її ідейно-теоретичні підвалини. Критично і в цілому вірно оцінюючи ряд пануючих тоді народознавчих концепцій, І. Франко був прихильником та пропагандистом історико-порівняльного методу дослідження” [8: 24].

Формування краєзнавчих поглядів І. Франка розпочалося дуже рано – у часи його дитинства та юності. Спочатку це було захоплення записами казок та народних пісень. Ще в 1865 році почав записувати казки, які розповідали його шкільні товариші. Через рік він зайнявся записом народних пісень. Як наголошував М. Возняк, записувати “традиційні пісні почав Франко зразу від матери, коли був ще учнем нижчої гімназії в Дрогобичі, а опісля і в Дрогобичі роспитував свідущих людей (ремісників і т. і.), так що швидко мав мілко списані два товсті зшитки, вміщаючі 800 номерів, – правда, в значній частині коломийок. Менший зшиток відіслав до Львова в “Просвіту”, а опісля випадково віднайшов його в третій руках, а більший таки пропав у нього в Дрогобичі” [1: 145], який віднайдено лише 1954 року у фондах колишньої Державної бібліотеки СРСР ім. В. Леніна в Москві.

Зацікавленість І. Франка краєзнавчими дослідженнями досить добре проявилася під час організації 1883 року “Етнографічно-статистичного гуртка”, який функціонував у структурі Наукового товариства імені Шевченка (НТШ). Як відзначав О. Воропай, завданнями кружка були “підготовка, а якщо можливо, то й видання бібліографії книжок, статей та інших матеріалів з етнографії і статистики українського народу, а також і збирання етнографічного матеріалу серед народу шляхом проведення періодичних екскурсій” [2: 1049].

Діяльність гурток проводив у кількох формах. Основною з них було проведення засідань, на яких дискутували про методи краєзнавчих досліджень, заслуховували доповіді про скасування панщини в Галичині, події 1848 року в Східній Галичині, а також обговорювали деякі проблеми українського фольклору та ін. Другий напрям передбачав організацію краєзнавчих експедицій, які мали на меті пізнання особливостей життя та економічного побуту рідного народу, вивчення краси, природних скарбів та історичних пам'яток свого краю. Показовим у цьому стала експедиція за маршрутом Львів–Стрий–Дрогобич–Борислав–Мразниця (передмістя Борис-

лава)–Східниця–Урич–Підгородці–Корчин–Вижне і Нижнє Синевідсько–Бубнище–Болахів–Гошів–Калуш–Станіславів–Коломия.

Це був період становлення І. Франка як науковця. Разом із дослідженнями на історичну тематику (“Громадські шпихліри в Галичині 1784–1840 рр.”, “Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині”), він постійно збирав та систематизував українські прислів’я та приказки, які пізніше опублікував у “Етнографічному збірнику” НТШ як тритомник під назвою “Галицько-руські народні приповідки” (1901–1910).

Про значення історико-краєзнавчих досліджень ідеться в статті І. Франка “Галицьке краєзнавство”. Автор, захоплюючись розвитком краєзнавства в Європі, вказав на причини, чому “ми, галичани, донедавна дуже мало відчували цю потребу”, бо “австрійський уряд, приєднавши Галичину, не дуже дбав про піднесення в ній краєзнавства, яке легко могло б пробудити у її мешканців надто велику любов до свого краю, небезпечні думки про давнє і недавнє минуле, не кажучи вже про теперішній стан. Все то були справи небажані для уряду, тому на них не звертали уваги, тримали їх у таємниці і старалися не допустити до відома широкого загалу” [13: т. 46: кн. 2: 117].

Розвиваючи цю думку, він пізніше говорив: “Розвій освіти і національного почуття в останньому віці зродив і у нас, між іншим, також пошану до цих пам’яток давнього духовного життя нашої нації, зродив бажання збирати те, що ще можна зібрати, що не затратилось у довгих лихоліттях, знищене або вивезене на чужину, а на підставі цього зібраного матеріалу вникнути якомога в глиб душі тих давніх поколінь, що в цих скромних письменських спробах знаходили собі інтерес і вдовolenня. І цікава річ, що чим більше позбирається у нас цих пам’яток, чим докладніше ми з ними познайомлюємось, тим ясніше виринає і зазначається у нас думка про одноцільність, неперервну суцільність літературної традиції і духовних інтересів на протязі нашої довговікової історії” [9: 17].

Отже, краєзнавство, на думку І. Франка, повинно займатися науковим узагальненням матеріалу з сучасного життя народу, а для кращого його розуміння вивчати й побут минулого.

Характерною рисою краєзнавчих поглядів І. Франка була орієнтація на реальний народний ґрунт, конкретні історичні умови. У своїх наукових пошуках він використовував історико-порівняльний метод, що давало можливість об’єктивно відшукувати зв’язок та співвідношення явищ і подій. Франко-краєзнавець комплексно вивчав духовну і матеріальну культуру, народну архітектуру. У хроніці НТШ (ч. 32, Львів, 1907) був надрукований “Квестіонар для збирання місцевих переказів”, де Іван Якович звертав особливу увагу на перекази про визначних людей, що боролися за народні інтереси, а також про відомих майстрів, ковалів, мельників, шевців, кравців, співаків та музикантів.

Письменник закликав підпорядковувати збирацьку роботу показу соціально-економічних умов життя народу, наголошуючи на безпосередній залежності повсякденного життя від тих умов.

Характеристику побуту селян Галичини вчений почав з опису зовнішнього вигляду галицького села, де на першому плані були будинки урядника, священика, заможних селян, а вже після – напівзруйновані хати селян.

Для дослідження народної архітектури Карпат і Прикарпаття великий інтерес має праця І. Франка “Моя вітцівська хата” [14]. Опис хати в Нагуєвичах дає можливість відновити основні типи давнього будівництва в цьому регіоні. Експедиційними дослідженнями доведено, що тип хати, у якій народився письменник, побутував ще в кінці XIX – початку XX ст. на території сучасних Дрогобицького, Самбірського і частково Стрийського районів. Ця робота була взята за зразок під час реконструкції дому його батьків у рідному селі. “Моя батьківська хата була під солом’яною стріхою, пошита китицями з живої соломи. Вона була збудована правдоподібно ще при кінці XVIII в. в часі першого оселення Нагуєвської Слободи, а мати мого вітця десь у 20 рр. XIX в. купила її з усім обістем, з 12 прутами поля та з усіма господарськими приладами. Звичаєм майже всіх підгірських хат вона була орієнтована вікнами до полудня, мала довкола себе дві обори, передню з південного боку, при якій перед хатою від споду стояла шопа, далі шпихлір, а від заходу за моєї пам’яті була кузня мого вітця. Далі на південь за огорожою йшов сад із пасікою, до якої вела фіртка” [14: 1].

Краєзнавчі студії простежуються з початком літературної і наукової діяльності І. Франка. Молодий учений, досліджуючи побут народу, особливу увагу зосереджував на вивченні етнографічної групи українського народу – бойків.

На прикладі бойківського села Бандрів, у якому жили, крім українського населення, і німецькі колоністи, І. Франко описав особливості українського і німецького способів поселення. Цим він заперечив твердження Ф. Вовка про те, що архітектура і спосіб планування двору та села в українців не східнослов’янського походження, а виникли начебто під впливом німецької культури. Порівнюючи способи поселення українців і німців в с. Бандрів, письменник наголосив, що німецькі хати густо стоять у ряд з обох сторін вулиці і мають перед вікнами невеликі квітники. На вільному місці перед хатами біля вулиці стоять криниці з високими журавлями. Вікна в хатах звернені до вулиці, а городи розташовані поза хатами, тоді як українські хати розкидані тут і там по городах, від головної вулиці ведуть до них довгі і вузькі вулички. Криниці мілкі і, звичайно, викопані у підлеглих тихих місцях під вербами, стіни їх видовбані з цілої колоди, інколи розміром 1,5–2 метри [15: 25].

Як бачимо, І. Франко постійно виявляв дослідницький інтерес до особливостей народного будівництва в Західній Україні. Деякі висновки вченого стали зразком для реконструкції деяких будівельних споруд на Західній Україні XIX ст., що значно збагатило національну історичну науку.

Уважаючи місцеві перекази цінним матеріалом для висвітлення минулого окремих сіл і місцевостей, а також для детальнішого розуміння народних поглядів на навколишнє середовище, І. Франко закликав негайно записувати їх. Народні перекази часто використовував під час написання своїх праць. Наприклад, “перекази про

жахливе життя селян за панщини” він навів у статті “Письма про галицьку інтелігенцію”. Майже тільки на основі живої традиції побудовані його поема “Панські жарти” і оповідання “Панщизняний хліб” [7: 43].

Роблячи краєзнавчі дослідження, І. Франко вважав за необхідне користуватися статистичним матеріалом: “Явища життя органічного можемо обсервувати метою статистичною подь двояким взглядомъ: можемо звертати увагу на ровнотчасне розширення тыхъ явищъ на певной просторони, н. пр. числити людность певного краю и т. д., або зновъ можемо звертати увагу на повторюванье, на перыодичность тыхъ явищъ въ певномъ протягу часу. Розумься, що метода, въ котрой сполучени оба ти роды обсерваціи, т. є. котра вказує намъ певни явища житя не только въ ихъ, такъ сказати, географичномъ розширеню, але ровнотчасно и въ ихъ розвою въ часъ, ихъ періодични змъны, єсть найвысшою задачею науки и дає найцькавйши здобутки” [10: 3]. Проте в умовах Галичини статистичний матеріал, особливо з робітничого питання, виявити було дуже важко.

Варто відзначити, що письменник на початку 1880-х років уперше в українській краєзнавчій науці почав досліджувати побут робітників Галичини в тісному зв’язку з їх економічним і політичним становищем. Він був одним із перших, хто привернув увагу наукової громадськості до цієї важливої проблеми.

У кінці 1870-х років І. Франко в с. Нагуєвичі безпосередньо познайомився з бориславськими робітниками. В автобіографічних творах він згадував моменти, що пов’язували його зі словом “Борислав”, і хвилювали ще з дитинства. Коли І. Франко вчився в Дрогобицькій школі, помер його батько, і мати вийшла заміж удруге за Гриня Гаврилка – у минулому робітника на бориславських ямах. Про бориславські будні, життя робітників письменник почув від безпосереднього учасника [11: 63].

Зібраний матеріал дослідник узагальнив у низці публіцистичних статей, надрукованих у журналі “Світ” і робітничій газеті “Праца”. Серед них відзначимо: “Робітники і трудівники” (1879), “Робітниче питання” (1881), “Дещо про Борислав” (1882). Особливої уваги варта його стаття “Промислові робітники в східній Галичині і їх плата в р. 1870” (1881). Тут І. Франко, навівши офіційні статистичні дані про переважання в промисловому виробництві праці жінок і дітей, 14–16-годинний робочий день, дуже низьку заробітну плату, докладно описав побут і звичаї на підприємствах.

Перешкодою у процесі дослідження робітничого побуту була відсутність методики. Учений звертав увагу на труднощі, пов’язані з розглядом статистичного матеріалу, і на більшу складність аналізу життя робітників, ніж селян: “По більших містах не ті вже прості, первісні відносини, що в селах, – фабричне життя і розвиток великого промислу скупчує тут десятки і сотні людей в одну ціпку органічну масу, котра немов живе і дихає тільки вкупі і в котрій дуже тяжко розрізнити поодинокого чоловіка, поодинокую роботу, поодинокое життя. Щоб дійти до певних і правдивих виводів, треба тут рахувати більшими масами, до чого на разі у нас нема зовсім

матеріалу” [12: № 1: 3]. У цьому І. Франко вбачав причину створення загального образу життя всіх робітників Галичини. Проблемою було також й упорядкування матеріалу. З цього приводу він говорив: “Саме зібрання матеріалу це ще одначе лише половина, і то, можна сказати, менша половина праці. Багатство збірки залежить від сутіку щасливих обставин; далеко важніша річ обробити і опублікувати зібраний матеріал так, щоб із нього була найбільша можлива користь для науки. Тут перша і найважливіша річ – упорядкування матеріалу” [4: 176].

У 1880-х роках І. Франко намагався організувати масове збирання матеріалів про життя і побут українського народу, розширити територію етнографічних досліджень, залучити до цієї роботи більше представників інтелігенції, особливо студентської молоді. У часописі “Світ” він закликав до вивчення життя і побуту рідного краю та народу “в цілій, нерозлучній єдності”. Про необхідність створення товариства, яке б займалося дослідженням рідного краю, І. Франко писав 1881 року: “Ми думали на разі закласти товариство для краєзнавства (етнографії, статистики, геології і проч.), де би могли належати люде місцеві і замісцеві, попи, вчителі, студенти і мужики. Сам статут такого товариства вимагав би роблення екскурсій по краї, се зводило і знакомило би людей, давало б спосібність до обміни думок і проповіді, улегшувало б ширене книжок, а притім служило б і для самої науки... Я думаю, що скоро по святах (в маю), ми спробуємо зреалізувати сю думку” [16: 165–166].

Плани вдалося здійснити 1883 року, коли письменник створив “Етнографічно-статистичний кружок” у Львові, заохотив члена Краківської Академії наук, професора І. Коперницького до організації етнографічної експедиції на Бойківщину, Лемківщину та в інші місцевості Карпат для дослідження звичаїв, обрядів і пов’язаної з ними усної народної творчості. Пізніше робота експедиції І. Коперницького зазнала певної критики. Він за короткий проміжок часу, не маючи в її складі достатньої кількості професіоналів, хотів одночасно дослідити культуру і побут лемків, гуцулів і бойків, серед яких він (за особливістю матеріальної культури) виділив ще не введені в науковий обіг дві групи – полонинців і тухольців. І. Франко не погодився з нововведенням І. Коперницького, бо вважав, що полонинці – це ті ж лемки, а тухольці – бойки з усіма притаманними їм яскравими ознаками побуту і культури. Окремо вчений зупинявся на способі викладу народознавчого матеріалу; він уважав доцільним саме монографічний опис із використанням у ньому статистичних та економічних відомостей [11: 59–60].

І. Франко наголошував, що чільне завдання, над яким має працювати гурток, – укладення якомога повнішої бібліографії всіх книг, статей і заміток, які стосуються етнографії і статистики українського народу. На його думку, до праці можна залучити широке коло людей, які знайомі з цими науками, що піде і їм на користь, бо знатимуть, що і де можна знайти. Щоб праця була повнішою, І. Франко “задумав увести до наукового обігу рукописи публічних бібліотек, залучити академічну молодь з Відня, бо основна частина статистичних джерел є у столиці монархії” [17: 120]. У листі до М. Драгоманова від 4 грудня 1883 року дослідник писав про

наміри провести декілька екскурсій з метою пізнання рідного краю: “Надіюсь, що з весною одна з перших екскурсій нашого кружка піде до Синевідська, щоб вислідити докладно відносини, життя і погляди тої одинокої в нашім краю торговельної спілки... Надіюсь відтам много цікавого. Також одною з перших наших екскурсій повинна бути екскурсія до двох невеличких осель – Білки і Хостинева, про котрі писано мені, що у них і доси задержалась якась цікава форма поземельної общини, і то мабуть чи не основана на суспільній управі поля. Цікава річ” [16: 276–277].

За рік свого існування гурток провів дванадцять засідань, на яких були проголошені доповіді дослідника та інших членів гуртка про етнографію і статистику, проводили теоретичні дискусії про методи дослідження. Спочатку на його засіданнях регулярно слухали праці етнографічно-статистичного змісту членів гуртка, особливо І. Франка “Жіноча неволя в руських піснях народних”, “Історія польського повстання 1846 р. в Галичині”, “Знесення панщини в Галичині” та ін. [5: 9].

Роботу гуртка письменник популяризував у газеті “Діло”, де 1884 року надруковані такі його замітки: “Засідання етнографічно-статистичного кружка”, “Нашим молодим мандрівникам в дорогу”, “Мандрівка руської молодіжі”. Незабаром після створення “Кружок” нараховував близько ста членів і кореспондентів. Про зусилля І. Франка щодо ознайомлення молодішої генерації української інтелігенції з рідним краєм і залучення її до вивчення життя і побуту галицьких селян, збору етнографічних і статистичних матеріалів свідчить його участь в організації студентських екскурсій Галичиною. Такі подорожі він вважав вагомим чинником об’єднання різних прошарків українського суспільства. Цим він продовжував справу своїх попередників, які започаткували етнографічні дослідження Галичини (“Руська Трійця”, В. Навроцький та ін.).

1895 року при НТШ створено періодичне фольклорно-етнографічне видання “Етнографічний збірник”, головою якого обрано І. Франка. Під його керівництвом протягом двадцяти років вийшло понад тридцять великих томів збірника, серед яких помітним внеском в українську краєзнавчу науку є “Галицько-руські народні приповідки” (у трьох томах) І. Франка, “Коломийки” (у трьох томах), “Народні оповідання про опишків”, які зібрав та упорядкував В. Гнатюк та інші видання. “Діяльність Франка в “Етнографічному збірнику”, – зазначив О. Дей, – справді гідна подиву: він керував виданням, систематизував матеріал, складав покажчики паралелей до безлічі творів, упорядкував понад 31 000 приповідок, збірку “Людових вірувань на Підгір’ю”, вів кореспонденцію з численними збирачами з усіх кінців України, сам записував з пам’яті або з народних уст багато творів, що ввійшли до “Етнографічних збірників” [6: 16].

Значно ширшого розмаху набула краєзнавча робота в Галичині другій половині 1890-х років. У своїх дослідженнях цього часу І. Франко звертався до порівняльного вивчення краєзнавчих матеріалів, захоплювався теоретичними питаннями, поряд з українською народною творчістю, як матеріал для досліджень часто застосовував фольклорні твори інших країн. Результати досліджень публікував спочатку у

великій рубриці “Із уст народу” в журналі “Житє і слово”, а згодом (з 1895 року) у спеціальному фольклористичному виданні – “Етнографічному збірнику”.

У наступні роки діяльність дослідника була спрямована на виявлення, збір і публікування нових матеріалів з історії Станіслава (тепер – м. Івано-Франківськ). 1898 року у черговому томі Записок “НТШ” він надрукував повідомлення про збагачення бібліотеки НТШ цінним екземпляром. У спадкоємців колишнього станіславського старости Остермана вдалося викупити цінні документи, пов’язані з його діяльністю [3: 99]. Завдяки архівним джерелам з’ясовано, що ініціатором придбання цього домашнього архіву був саме І. Франко, який виявив його під час свого перебування в м. Станіславі. Архів складався із трьох томів (2 250 письмових сторінок) і містив матеріал від 1830 до 1884 років.

1898 року при Історично-філологічній секції НТШ була створена етнографічна комісія, яку згодом очолив І. Франко. Він був її головою до самої смерті. Цікаві відомості про роботу цієї комісії подав О. Воропай: “За той час, коли Франко очолював етнографічну комісію, з його ініціативи проведено декілька експедицій для збирання етнографічних матеріалів. Так, 1900 року О. Роздольський, М. Павлик, О. Колесса і сам Франко побували в Стрийському, Городецькому та інших повітах Галичини. 1904 року експедиція виїхала на Бойківщину, в ній також брав участь Франко. Під час цих експедицій І. Франко зібрав багато різних виробів українського народного мистецтва, зразки одягу і прикрас” [2: 1053]. Деякі з цих експонатів ще й досі зберігаються в Музеї етнографії і художнього промислу у Львові.

І. Франко широко організовував збирання експонатів для музею при Науковому товаристві ім. Шевченка. З цією метою в “Літературно-науковому віснику” (т. XVII, 1902 р.) було надруковане звернення: “Збирайте етнографічний матеріал!”, в якому йшлося про те, що побут і матеріальна культура народу з часом змінюються, а тому завданням музею є збирати і зберігати для наукової мети пам’ятки цієї культури. Була також розроблена програма для збирання етнографічних матеріалів, в якій зазначено, що музей цікавлять такі речі, як одяг, моделі господарських і промислових знарядь, будівель, писанки, вишивки, різьблення по дереву і металу, тканини та предмети старовини – кам’яні, бронзові, кістяні знаряддя, зброя, пам’ятки письменства – рукописи, стародруки тощо.

На початку XX ст. І. Франко працював як голова Етнографічної комісії НТШ разом із секретарем комісії В. Гнатюком. З листів М. Коцюбинського, який з 1902 року був членом Чернігівської архівної комісії, видно, що І. Франко і В. Гнатюк допомагали йому в організації роботи.

З ініціативи Етнографічної комісії проведено декілька експедицій для збирання народознавчих матеріалів. Екскурсію 1900 року дослідник описав у статті “Із наукових екскурсій по краю” [13: т. 33]. У результаті проведення подорожі, що проходила через село Довге (біля Моршина) Стрийського повіту, зібрано краєзнавчі матеріали.

1904 року на Бойківщину виїхала експедиція, що складалася з чотирьох осіб – І. Франка, Ф. Вовка, З. Кузелі, П. Рябкова. Використовуючи зібрані матеріали, І. Франко категорично відкинув тезу про винятковий вплив на розвиток української

культури німецьких і східних персько-арабських елементів. Подорож відбулася з 18 серпня до 24 вересня селами Бойківщини. Села Мшанець, Лютовиська, Дидьова, Локоть, Бориня, Сморже, Лавочне, Тухля, Славсько, Гребенів, Крушельниця були типовими об'єктами для етнографічного й антропологічного дослідження українського населення, яке того часу в літературних джерелах у побуті називали бойками. У результаті проведеної роботи зроблено близько 300 антропометричних обмірів і 500 фотознімків [11: 58–59]. Про роботу експедиції І. Франко писав так: “Експедиція ставила завданням зібрати переважно антропометричні матеріали, знімки типів і одягу, а також предмети матеріальної культури, зокрема їх зразки і зарисовки для музеїв Наукового товариства ім. Шевченка і Товариства австрійської етнографії” [13: т. 36: 68].

Отже, формування історико-краєзнавчих поглядів І. Франка почалося ще в учнівські роки, коли він подав детальні описи про школу, учителів, навчальний процес. Результатами його зацікавлень стала співпраця з учнівськими гуртками, де був одним із організаторів краєзнавчих екскурсій по Галичині. У цей період з'явилися перші твори вченого з краєзнавчої тематики.

Студентські роки для І. Франка були не тільки періодом набуття й удосконалення письменницької майстерності, але й формування суспільної свідомості. Будучи студентом філософського факультету Львівського університету, він присвятив свою діяльність дослідженню минулого Галичини.

Участь у роботі культурно-освітніх товариств і співпраця з тогочасними періодичними виданнями позитивно позначилися на становленні І. Франка як науковця-краєзнавця. Унаслідок цього, роботи дослідника з історико-краєзнавчої проблематики були більш науковими.

Як історик та краєзнавець, Каменяр займався дослідженням та збереженням історичних пам'яток українського народу. Завдяки невтомній праці він був визнаний провідними установами як один із передових учених Європи.

І. Франко заклав наукові підвалини розвитку історичного краєзнавства в Галичині, визначив його цілі та спрямування. І хоча з його смертю розвиток історичного краєзнавства на західноукраїнських землях дещо послабився і, за висловом В. Маланчук, “втратив своє громадсько-політичне і наукове значення... перетворився в “науку для науки” [11: 7], ще за життя йому вдалося сформувати цілу плеяду збирачів і дослідників матеріальної і духовної культури народу, головними постатями в якій стали В. Гнатюк, Ф. Колесса, В. Охримович, О. Роздольський, О. Маковей, В. Щурат, С. Людкевич та ін. Вони суттєво долучилися до створення золотого фонду української краєзнавчої науки, що на сьогоднішній день має надзвичайно велике значення. В умовах незалежної України краєзнавчі роботи І. Франка все більше привертають увагу дослідників і шанувальників його наукової діяльності.

Література:

1. Возняк М. З життя і творчості Івана Франка. – К., 1955.
2. Воропай О. Іван Франко як етнограф і фольклорист // Визвольний шлях, 1966. – Кн. 9 (222); Кн. 10 (223).

3. Гаврилів Б. Галицьке краєзнавство. – Коломия, 1997. – Ч. I.
4. Галицько-руські народні приповідки (із передмов) // Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість. – К., 1955.
5. Дей О. Іван Франко: Життя і діяльність. – К., 1981.
6. Дей О. Іван Франко і народна творчість. – К., 1955.
7. Дей О. Іван Франко і народна творчість // Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість. – К., 1955.
8. Іськів В. І. Франко і становлення народознавчої науки в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) // Іван Франко – письменник; мислитель; борець за дружбу між народами: Тези доповідей обласної наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження Великого Каменяра. – Івано-Франківськ, 1986.
9. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника НАН України (ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України). Відділ рукописів. – Ф. 29, оп. 1, спр. 188 (Франко як дослідник і історик української літератури), п. 69, 26 арк.
10. ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. – Ф. 29, оп. 1, спр. 744 (Франко І. “Статистика яко метода і яко наука” (читано при зв’язанню “Етнографічно-статистичного кружка”)), п. 172, 8 арк.
11. Маланчук В. Розвиток етнографічної думки в Галичині кінця XIX – початку XX ст. – К., 1977.
12. Молот. – Львів, 1878.
13. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
14. Франко І. Моя вітцівська хата // Матеріяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1918. – Т. 18.
15. Franko J. Eine ethnologische Expedition in das Bojkenland // Zeitschrift für österreichische Volkskunde. – Wien, 1905. – Bd. 32. – № 406.
16. Центральний державний історичний архів України у Львові – Ф. 663, оп. 1, спр. 255 (Листи Івана Франка і Ольги Франко до М. Драгоманова. Копії), арк. 1–547.
17. Якимович Б. Книга. Просвіта. Нація. Видавнича діяльність Івана Франка у 70–80-х роках XIX ст. – Львів, 1996.

Василь Футала (Дрогобич)

Суспільно-політичне та культурно-освітнє життя Дрогобиччини першої половини XX ст. в українській історіографії

Перша половина XX ст. для західних українців сповнена бурхливих, часто драматичних подій, у центрі яких перебувала й Дрогобиччина. Історія Франкового краю була предметом наукових зацікавлень не одного покоління істориків. Починаючи від 1920-х років і до наших днів нагромадилася значна кількість наукових розвідок, нарисів, спогадів з історії суспільно-політичного та культурно-освітнього життя регіону, які потребують історіографічного аналізу.